

KOZERIJA

Povest o tem, kako sta se sprla Veliko Uplje in Šmarski vrt

Veliko Uplje in Šmarski vrt, naselji v bližini Ljubljane, sta pred mnogimi leti združili svoja trdo pridobljena sredstva in zgradili tovarno na mejni črti, ki naj bi dajala kruh številnim družinam. Čeprav ne toliko, kot so si predstavljali, je vendarle dajala, dokler ni prišlo do tako imenovanih družbeno ekonomsko političnih sprememb.

Tako je Velikoupljan lahko spet brez strahu in svobodno lahko izjavil, da je Velikoupljan, in Šmarskovrtljan je takisto lahko ponosno rekel, da je Šmarskovrtljan, ne da bi ga bilo treba biti sram. Nič več jih ni zatirala skupna tovarna, produkt prejšnje oblasti, ki je hotela na tak način obe naselji združiti v eno in jim s tem izničiti lastno identiteto.

In potem se je nekako istočasno začelo. Cene, vozniki viličarja, sicer doma iz Velikega Uplja, ni hotel dostavljati materiala Stanetu, rezalcu in Šmarskovrtljanu. Cene je za svoj lokalni časopis izjavil: »Naj si ga kar sam prinese. Dovolj dolgo sem bil njegov sluga. Ne bom več trpel, da je kaj več, če je Velikoupljan.« Medtem pa je Stane za svoj lokalni časopis dejal: »Ne preseneča me Cenetov postopek. Vedno mi je dostavljal napačen material, zamujal z dostavo in podobno.« »Taki so pač vsi Šmarskovrtljani,« je dodal.

Na koncu proizvodnje pa Tone, sestavljalec končnega izdelka in Velikoupljan, ni hotel več sestavljati in pošiljati naprej izdelkov k Lojzetu, ki jih je pakiral, sicer pa je bil rojeni Šmarskovrtljan. Ko so Toneta vprašali, zakaj zadržuje proizvodnjo, je rekel, da se solidarizira s Stanetom, medtem ko pa je Lojze povedal, da ga ne preseneča Tonetova malomarnost, ker je že leta in leta nepravilno sestavljal proizvode, ki jih je potem on zaradi miru v hiši brezplačno popravil in pravilno pakiral. Tone je rekel, da je to laž, in Lojze, da ni, nato sta si skočila v lase. Pretep se je končal tako, da je Lojzu stekla kri iz nosa, Tonetu pa iz presekanostnice. Proizvodnjo so ustavili.

Oba lokalna časopisa sta različno pisala o tragičnih dogodkih, ki ga je povzročila druga stran. Prvi je trdil, da je Tone že nekaj dni v komi, drugi pa da se bo Lojz, če mu bo sreča naklonjena, postavil na noge šele čez eno leto. To je obe naselji tako revoltiralo, da sta spon-

tano organizirali mitinga – oba ob istem času in na istem mestu – na dvorišču pred tovarno. Proizvodnja je stala.

Oba tabora je dodatno razburila novica v obeh lokalnih časopisih o spolnem nasilju velikoupljskega mladostnika nad mladotno Šmarskovrtljanko in narobe. Namreč v gneči, ki je nastala med Lojzetovim in Tone-tovim pretepom, je Aleš pobožal Tejo po prsih, Teja pa ga je pobožala po licih. To je videl voznik viličarja Cene, ki je trdil, da jo je Aleš zgrabil za prsi in hotel odvléci med kartone, toda Teja mu je primazala klofuto, kakršno lahko primaže le Šmarskovrtljanka. Stane je videl prizor drugače. Trdil je, da je Teja prisilila Aleša na gnusno dejanje, ker bo fant podedoval bajto, sedem glav živine in traktor.

No, vrnilo se k mitingoma. Zanj je slišal direktor tovarne, sicer Ljubljčan, ki je bil tiste dni na službeni poti v tujini in se je nemudoma vrnil nazaj. Obe sprti strani je skušal pomiriti. Toda obe sta tokrat složno nastopili in ga napadli, češ da on, Ljubljčan, nima pravice odločati v njunem sporu. Prestrašeni direktor je komaj ucvrl nazaj v Ljubljano.

Združeni so slavili pomembno zmago in ugotovili, da jih je pravzaprav direktor sprl. Posedli so na dvorišču tovarne in tuhtali, kako naprej.

Potem pa je Cene vprašal: »Kdo je sploh pripeljal tega Ljubljčana v tovarno za direktorja?«

»Kdo neki? Vi, Šmarskovrtljani, kdo drug!« je rekel Stane.

»Ni res, vi Velikoupljani ste ga!« je zatulil Tone, ki je bil že čudežno ozdravel. »Tako je!« so zavpili njegovi sovaščani.

»Ne, vi ste ga!« je zavpila druga stran.

In začel se je vsesplošni pretep. Iz njega sta se izvele Aleš in Teja, ki sta odšla v bližnji gozd.

Proizvodnja pa še vedno stoji. In tovarna z njo.

GORAZD GORC

Pokvarjen praznik ali kdo ima prav

Žal je na svetu tako, da prihaja do neprijetnih dogodkov tudi takrat, ko si človek to najmanj želi. Nekaj takega se je zgodilo tudi Cirilu Stiberniku iz Loke pri Zaln, ki jo je naslednji dogodek tako pojezil, da se je oglasila pri spodaj podpisani in zahtevala, da zadeva pride v časopis.

Kaj se je pravzaprav zgodilo? Njen mož je pred kratkim praznoval rojstni dan in skupaj z njeno družino so se odločili, da bodo povabili vse svoje, praznovanje pa pripravili v neki prijetni gostilni. Odločili so se za kmečki turizem pri izvru Krke, ki ga vodi gospodar Stane Podržaj. Več kot mesec dni pred praznovanjem sta se Cirila in njen mož oglasila v omenjeni gostilni ter rezervirala večji prostor, da bi bila zaključena družba lahko posebej in v miru. Omenila sta, da bo prišlo 30 do 35 ljudi in gostilničar Podržaj je obljubil, da bo dogovorjeni prostor pripravljen ter da sem ne bo sprejel drugih gostov. Cirila je potem še večkrat telefonirala in gospodar kmečkega turizma ji je vedno obljubil, da bo vse tako, kot so se dogovorili. In ker je Cirila v enem od pogovorov dejala, da jih mogoče ne bo ravno trideset, se je Podržaj na hitro premislil in v večji prostor sprejel neko ohcet, Stibernikovi pa tega nikdar nič omenil, saj bi se gotovo premislila in naročila praznovanje drugod. Neprijetno se je začudila šele tisto soboto, ko je prišel njihov praznik. V gostilni so jih sprejeli v sobo za prehodne goste ob šanku, kjer kot pravi Cirila, ni bilo nobenega miru.

Ko sem se potem pogovarjala tudi z gospodarjem kmečkega turizma Stanetom Podržajem, je dejal, da je Stibernikova pravzaprav komplicirala brez potrebe, saj so bili vsi njeni sorodniki, razen nje, s praznovanjem prav zadovoljni.

Kdo ima bolj prav, prav gotovo ne bom in ne morem presoditi jaz, onadva pa sta oba prepričana, da je kriv drug. Tudi ne mislim iskati prič, ki bi potrjevale, katera varianta se bolj približuje resnici, nekaj pa je vendarle mogoče potegniti iz vsega skupaj. Če sta se Cirila Stibernik in Stane Podržaj dogovorila, da bo praznovanje v posebnem prostoru, bi se gostilničar moral dogovora držati ali pa bi moral gostji stvar pravočasno pojasniti. Tako pa je bil in je še vedno prepričan, da je Stibernikova iskala dlako v jajcu in da se je brez potrebe prepirala. Na koncu je prišlo med njima tudi do resnega spora, ki je pričakovan prijeten dogodek na kmečkem turizmu dokončno spremenil v nesramno obračunavanje.

Mogoče je res, da je Cirila Stibernik zahteval gost in da hoče vse stvari imeti tako kot je treba. Res pa je tudi to, da se bodo morali gostilničarji danes navaditi tudi na tako in še bolj zahtevne goste, kajti zasebnih lokalov bo vedno več in konkurenca vedno hujša. Vsi dogovori med gostitelji in gosti bodo morali stoddostno veljati in zaradi večjega zaslužka v enem večeru se prav gotovo ne bo splačalo zapraviti dobrega glasu.

M. MARINČIČ JEVIKAR

Piše dr. BORIS KUCHAR

Zelo zgodaj, že v maju so letos pred nami pomembni spomladanski prazniki, ki so ponavadi šele junija. Letos cerkveno leto močno prehiteva naravo. Binkošti praznujemo že 19. maja in še celo telovo je že maja. Ljudstvo ima svojo pratiko in se malo meni za astronomski koledar. Zanje so binkošti zadnji mejnik v gredi. Tudi to na Dolenjskem je še vedno odumrli rek, da se po binkošti začne poletje.

Binkošti so naš pomemben cerkveni in ljudski praznik, ki ima svoje korenine daleč v preteklosti, zato se je v binkošti kot cerkvenim praznikom strnilo več starejših pomladno-poletnih šeg. Kristjani praznujejo binkošti že od 3. stoletja naprej kot praznik sv. Duha, ki se je, po sporočilu v Apostolskih delih spustil v obliki gorečih jezikov nad zbrane Kristusove učence.

Binkošti so na petdeseti dan po veliki noči. Od tod jim tudi ime: finfhustin (iz staronemščine) ali pentekote (iz starogrščine). Pri nas imenujejo ta praznik tudi Duhovo, ali trjaki, trijaki ali trojaki, to je praznik svete Trojice.

Binkošti imajo svoj izvor v bogoslužni zakonodaji Stare zaveze. Judje so namreč šli po veliki noči sedem celih tednov in ob koncu sedmega tedna, to je na petdeseti dan po veliki noči, so obhajali zahvalni praznik za končano žetev. Golob kot podoba sv. Duha pa je verjetno ostanek predstave svetih ptic na indoevropskem severu, ki varujejo rodovitnost in pri našajo rodovitnost. Od tod so verjetno tudi do današnjih dni v naših krajih ohranjene šege kulta vode in plodnosti na polju za zagotovitev dobre letine.

Na Udju je včasih bila šega, da so ljudje na binkošti s blagoslovljeno vodo pokropili vso svojo zemljo, da bi ne bilo hude ure in da bi polje bolj obradilo. V večini krajev današnje grosu-

NAŠE KORENINE

Binkošti – ljudski in cerkveni praznik

peljske občine so se na binkoštno jutro ljudje umivali z roso. S Police pri Višnji gori imamo starejšo poročilo, da so to storili še pred sončnim vzhodom, ponekod so si z binkoštno rosico močili oči zato, da bi jih ne bolele. Drugod so se umivali z roso zelene detelje, da bi se znebili sončnih peg.

Sprva so binkošti slavili kar osem dni skupaj. V tem času ni smel nihče delati, kleče moliti ali se postiti. Zato lahko binkošti v dobri hrani izenačimo z veliko nočjo. Binkošti so torej praznik z obveznimi dobri domačimi jedmi. Za binkošti so postregli z najboljimi. Predvsem morajo biti ta dan na mizi jeziki vseh živali, ki so jih klali.

Sv. Duh – rezljan golob, ki so ga za binkošti obešali pred hišne oltarje.

V nekaterih vaseh je bila navada, da so pekli za binkošti posebno velike štruklje.

Cerkveni zbor v Konstanci je leta 1094 določil, da se binkošti praznujejo samo v nedeljo, ponedeljek in torek. Jožefinske reforme so črtale še tretji dan praznika in tako je ob nedelji ostal samo še binkoštni ponedeljek, ki pa tudi ni več zapovedan praznik. Za binkošti so ponekod pri nas v cerkvi nazorno prikazovali prihod svetega Duha. Izpod stropa v cerkvi so spuščali lesene golobe. Skoraj do današnjih dni pa se je ohranila navada, da so na podeželju za binkošti obesili pod hišni oltar lese-nega goloba. Z vrvice je pritrjen na vrata in tako se z odpiranjem vrat golob, ki je izdelan iz lepo rezljanih trščic spušča in dviga. Tudi

v našem koncu je bila zakoreninjena vera, da so čarovnice, v katere so ljudje še verovali skorajda do druge svetovne vojne, so bile ob binkošti še posebno nevarne.

Mnogo je teh starih pomladanskih slavljev in obrambnih obredij povezanih z binkošti. V cerkvi so na binkoštno soboto blagoslovili krstno vodo – binkoštno krstnico in ljudje so hodili po njo in ji pripisovali zdravilno moč. Binkošti so povezane s številnimi prerokovanji. To velja predvsem za vreme. Za binkošti mora biti lepo, ker binkoštni dež škoduje letini. Na binkošti so se v naših vaseh kosali tudi zvonarji, kdo bo prej zazvonil. V Kitnem vrhu pri Zagradcu so ljudje verovali, da imajo tisti zvonovi, ki na binkoštno jutro prvi zapoje, večjo moč zoper hudo uro. Na Polici pa so menili, da v krajih, kjer se binkoštni zvonovi najprej oglasijo, tisto leto ne bo toče. V Kompoljah so zatikali v njive križce blagoslovljenega lesa in polja kropili z blagoslovljeno vodo. V Česnjah pri Šentvidu pa niso kropili samo polj, temveč tudi vse kote v hiši, hlevih in okrog doma. V Kompoljah so že na binkoštno soboto zatakali za streho šentjanžve rože, ki so jih nastali tudi po sobah in vežah, »da bi prišli angelci spat in varovat dom pred nesrečami«.

Rano vstajanje na binkošti, kar so poznali po vseh naših krajih, je prav gotovo ostanek predkrščanskih obredij in starih kultov sonca. Ljudje so verovali, da morajo na binkošti vstati že pred zoro ali pa vsaj takrat, ko pri cerkvi začne pritrkavati. Hišni gospodar je navadno takrat zbudil vso družino. Tistega, ki je na ta dan zadnji vstal, pa so vsi zasmehovali, da je »fin-klukna«. Zanimiva so ta stara izročila iz grosupeljske okolice, da so se hodili ljudje umivat z binkoštno roso še pred sončnim vzhodom, da bi bili lepi, da bi se obvarovali mrčesa in da bi jih ne imeli za lenuhe.

IZ TONETOVE TORBE

EN SAM VIC...

Minili so spet eni prazniki v praznem, čemernem Grosuplju. Ciganom je tako ali tako vseeno. Zmeraj jim čez špranje sprica dež. In vedno, pravijo, po dežju posije sonce.

Tako srčno upam tudi jaz. Da bi po letošnjih prvomajskih praznikih posijalo sonce. In med temi prazniki me je minil ves smisel za humor. Kaj pa vas, predragi Grosupeljčani?

Pride zvečer k meni na obisk Fonzi in pravi: »Hvala bogu, da smo Slovenci v Sloveniji, v kulturni Evropi.«

Ubogi moj Fonzi. Še sanja se mu ne, da smo tam, kjer smo. Da smo taki, kot smo. Da bi se klali tudi pri nas. Samo malo naj prislusne nekaterim glasovom. Prav tako kot oni doli na jugu na »Balkanu«. Da smo še daleč do Evrope. In do zrelosti. Pa se mi je Fonzi smejal. Je dejal, da imamo Slovenci (Dolenjci) radi Boga, Slake, Henčka, veselice, da so pobožni, bogaboječi, da zagadej radi hodijo v cerkev in podobne traparije. Po mojih izkušnjah so taki še najhujši. Pokrite rihte. Hočem biti humorističen pa mi tokrat ne gre in ne gre od rok. In prav študiram, ali bi tokrat sploh oddal tale tekst uredniku ali ne. Naj sam odloči, ali ga bo objavil ali ne.

Prav mogoče mi bo čez čas boljše. Prav mogoče, da se bom privadil vestem s TV; bombam, masakriranju, četnikom, miniranjem prog, mitraljiranju, ki je danes že podobno singerici, teroristom, itd. itd.

Prav mogoče, da bom zopet zdravo človeško za črni, židovski, irski ali če že hočete angleški humor. Saj veste, da pravijo, kaj pride po vsaki dobi: ja, POST... vendar, Tudi pri nas ga že propagirajo. V čast in blagor DOMOVINI!

Upam, da me spet navdahne humorna žilica. Mogoče? Mislite, da je potrebno, da tokrat napišem prav tako dolg tekst kot običajno?

Ne mislite, da je tole povsem dovolj, da se tudi SLOVENCI, tudi posamezniki vprašamo: »Koliko živali je pa v meni?«

Se vam ne zdi, da tudi vica na koncu ni treba? Da je celo naše življenje en sam velik, dolg vic? Se mu boste kislo nasmejali? Prav vam (nam) je!

Edino v life (v bife) pa le pejte. Vam bo odleglo vsaj za čas alkoholne pozabe. Vsaka zadeva ima negativne in pozitivne plati, ali ne?

Na zdravje

vaš Tone Torbar

PERISKOP – PERISKOP

● Na aprilskem zasedanju občinske skupščine je v družbenopolitičnem zboru manjkalo 6 delegatov, v zboru združenega dela kar 9 in v zboru krajevnih skupnosti 7 delegatov, čeprav so bile na dnevnem redu nič manj kot volitve nove občinske vlade. Očitno je bolj zanimivo, kadar vlade odstopajo, kot pa takrat, ko se je treba odločiti o novih!

● »Ali naj odneham,« je vzkliknil na aprilski občinski skupščini delegat Lojze Podobnik iz Metnaja, »ko pa mi je žal vsakega kosa zemlje, ki se celo brez plačila pristojbin z izsijevanjem spremeni v gradbeno parcelo!« Spornega vikenda, okoli katerega se že nekaj časa krešejo iskre, namreč še vedno niso – porli.

● Tovariše smo zamenjali z gospodi, tovarišice z gospimi, pa je Miro Vreg od občinskega izvršnega sveta zahteval, naj se opredeli, ali je občinska skupščina »skupščina« ali »parlament«, izvršni svet še naprej »izvršni svet« ali »vlada« in delegati »odborniki« ali »poslanci«. Izvršnemu svetu pa se bolj od nazivov zdi pomembno, kako bo kdo delal, ne pa, kako ga bomo... imenovali.

● Svoj nepreklicni odstop s položaja predsednika Sklada stavbnih zemljišč je Janez Lužar utemeljil ne le s preveliko obremenitvijo z delom, pač pa zlasti s spoznanjem, da ne bo mogel izpolniti načrtovane usmeritve na področju opremljanja in oddajanja zemljišč za

potrebe gospodarstva. Odstopil je tudi Franc Culjak, ki je v zboru krajevnih skupnosti doslej zastopal Višnjegorce.

● Denacionalizacija buri duhove in vse težje tisti, ki si obetajo vrnitev odvzetega premoženja, čakajo vse potrebne zakonske usmeritve. Glede na to, da je na grosupeljski občini zaposlenih 5 pravnikov in bodo kar 3 delali v pravno premoženjski službi, ni nobene skrbi, da komisija za denacionalizacijo ne bi mogla biti ustrezno strokovno sestavljena.

● »Ker je bil občinski proračun zastavljen na decembrskih cenah, ki so že povsem nerealne, prihodnji mesec ne bomo imeli iz česa plačati tekočih računov!« je zaskrbljeno vzkliknil šolski ravnatelj g. Gabrijel za primer navedel, da so lani v prvih 3 mesecih plačali 91.000 dinarjev za elektriko, letos pa za isto obdobje in pri praktično enakih porabi 198.000 dinarjev. Da ne govorimo o plačah učiteljev, ki dosegajo komaj nekaj več kot osem tisočakov!

● Obljuba o »učinkoviti in prijazni občini« sicer še ni čisto uresničena (na kar občinske može delegati še preradi spomnijo), vendar se na občini trudijo, da bi čim prej ustregli željam strank vsaj z uradnimi urami. Delavci v upravnih organih predlagajo, da bi imeli uradne ure pol ure prej kot doslej (zlasti kmetje si želijo poleti najti občinska vrata odprta že ob 7. uri), ukinili pa naj bi »ta dolge pone-deljke«.